

Barbara Cyrek

<https://orcid.org/0000-0002-3270-6548>

Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński

„Konieczny wybór” korzystania z Facebooka

The “Necessary Choice” of Using Facebook

Rec.: Popiołek, Malwina. 2018. *Czy można żyć bez Facebooka? Rola serwisów społecznościowych w sieciowym społeczeństwie informacyjnym [Life Without Facebook – Is It Possible? The Role of Social Network Sites in the Information Society]*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 238.

Słowa kluczowe: nowe media, serwisy społecznościowe, społeczeństwo informacyjne, władza, wykluczenie informacyjne

Key words: new media, social network sites, information society, power, digital exclusion

We współczesnej przestrzeni medialnej szczególne miejsce zajmują media społecznościowe, dlatego ich powszechność i rosnąca popularność nie od dziś stanowią przedmiot naukowych dyskusji. Nieustanny rozwój takich serwisów, jak między innymi Facebook, Instagram, Twitter, Pinterest, Snapchat czy YouTube sprawia, że pojawiają się też nowe schematy ich wykorzystywania, a wraz z nimi nieznane dotąd problemy i zjawiska. W debacie na temat obecności serwisów społecznościowych w życiu internautów szczególne miejsce zajmuje Facebook ze względu na jego ponaddwumiliardowe grono użytkowników. Na polskim rynku wydawniczym od kilku lat znajdują się pozycje poświęcone problematyce związanej z tym serwisem. Przykładami mogą być publikacje takie, jak: *Facebook. Oblicza i dylematy* pod redakcją Jana Krefta (2017), *Sfej-sowani* Suzany E. Flores (2017) oraz *Antisocial media. Jak Facebook oddala nas od siebie i zagraża demokracji* Sivy Vaidhyanathana (2018). Rynek wydawniczy jest jednak zdominowany przez prace, których autorzy skupiają się na marketingowym i biznesowym potencjale serwisu. Brak przy tym głosów, które zwracałyby uwagę na to, że nie wszyscy z Facebooka korzystają. Dlaczego nie decyduje się na to każdy, kto ma dostęp do Sieci? Co dzięki temu zyskuje, a co traci? Te ważne zagadnienia podejmuje Malwina Popiołek w książce *Czy można żyć bez Facebooka? Rola serwisów społecznościowych w sieciowym społeczeństwie informacyjnym*.

Niekwestionowanym atutem publikacji, który wyróżnia ją na tle innych, dostępnych w Polsce opracowań naukowych dotyczących Facebooka, jest uporządkowanie definicyjne i konceptualne oraz jakościowy charakter przedstawionych badań, prowadzonych przez autorkę w latach 2013–2016. Książka składa się z dwóch części, które można czytać niezależnie: pierwsza ma charakter teoretyczny, drugą zaś M. Popiołek napisała na podstawie autorskich badań jakościowych. W części teoretycznej zawarła podsumowanie dotychczasowych naukowych dyskusji nad nowymi mediami i serwisami społecznościowymi oraz opisała koncepcję i definicje społeczeństwa informacyjnego. Nie brak w tej części nazwisk zarówno uznanych teoretyków, jak i współczesnych medioznawców. Warto przy tym wspomnieć, że zgromadzona przez autorkę bibliografia, obejmująca publikacje naukowe, raporty oraz artykuły internetowe i prasowe, liczy ponad 200 pozycji.

Rozważania teoretyczne otwiera kwestia ulokowania nowych mediów w teorii mediów. Popiołek wskazuje na to, że ich „nowość” wiąże się z nowatorską jakością w zakresie treści, a także formy i dystrybucji przekazu. Zwraca przy tym uwagę na problemy definicyjne, gdyż wielu autorów pod pojęciem „nowe media” rozumie nowe technologie informacyjno-komunikacyjne, inni zaś – środki masowego przekazu. Charakterystyka definicyjnych trudności jest kontynuowana w części poświęconej rozważaniom na temat mediów społecznościowymi. Badaczka uwzględnia liczne definicje, sięgając do dorobku polskich oraz zagranicznych autorów. Biorąc pod uwagę przegląd literatury, wykazuje, że w zależności od rodzaju opracowania piszący definiują *social media* w sposób operacyjny, to znaczy skupiają się na tych aspektach, które są dla nich istotne z punktu widzenia ich zainteresowań. W książce przedstawia liczne sposoby rozumienia mediów społecznościowych, ich funkcje i cele, rozmaite klasyfikacje oraz cechy konstytutywne, a zamieszczone ilustracje, tabele i wykresy w sposób przejrzysty objaśniają czytelnikowi omawiane zagadnienia.

Zaprezentowane przez Popiołek podsumowanie dotychczasowych rozważań medioznawców w zakresie zdefiniowania serwisów społecznościowych z całą pewnością zasługuje na uznanie. Warto przy tym wskazać podkreśloną przez autorkę różnicę między *social networking sites* a *social network sites*. Podczas gdy pierwsze przyczyniają się do powstawania sieci społecznych, drugie odzwierciedlają sieci już istniejące. Można zatem mówić o dwóch podejściach do serwisów społecznościowych – jako tych, które są wykorzystywane w celu nawiązywania kontaktów, oraz takich, które podtrzymują znajomości już nawiązane. Popiołek wybiera drugi sposób definiowania, stosując zamiennie terminy „serwisy społecznościowe”, *social network sites* oraz skrótowiec SNS. Charakteryzuje również wybrane polskie i zagraniczne serwisy, opisując ich genezę, rozwój oraz zmieniającą się w czasie popularność.

Drugi rozdział książki dotyczy koncepcji społeczeństwa informacyjnego. Badaczka po raz kolejny dokonuje przeglądu definicji i przytacza propozycje zarówno zwolenników, jak i krytyków teorii, a każde zastosowane pojęcie precyzyjnie wyjaśnia. Czytelnik poznaje między innymi różnice pomiędzy takimi terminami, jak: „dane”, „informacja”, „wiedza” i „mądrość”. W kontekście

tematyki poruszanej w omawianej publikacji informacja jest rozumiana jako źródło wiedzy i podstawowe dobro w społeczeństwie informacyjnym, jednak rozwój mediów przyczynia się do pogłębienia dysproporcji w dostępie do wiedzy. Kluczowe w tym procesie okazuje się – co podkreśla Popiołek – umiejętne zarządzanie przebiegiem zjawisk informacyjno-komunikacyjnych. Społeczeństwo informacyjne nie jest trwałym monolitem, rozwija się i zmienia, a zmiany te implikują powstawanie coraz to nowszych modeli i scenariuszy jego rozwoju. Charakterystyka sześciu takich modeli została zwięźle zaprezentowana z przytoczeniem prac wybranych medioznawców, którzy za tymi modelami się opowiadają. Autorka kieruje również uwagę na zagadnienia: sieci relacji międzyludzkich, społeczeństwa sieciowego oraz władzy w ujęciu różnych badaczy.

Druga część opracowania została poświęcona autorskim badaniom nad motywami i schematami (nie)korzystania z Facebooka. Na wstępie Popiołek przytacza wyniki polskich i zagranicznych badań naukowych oraz raportów na temat użytkowania serwisów społecznościowych. Następnie przedstawia wyniki własnych badań terenowych – wywiadów pogłębionych oraz rozmów nierejestrowanych. Na ich podstawie tworzy kategorie konceptualne odnoszące się do przyczyn korzystania z serwisów społecznościowych, na czele z potrzebą kontroli i bezpieczeństwa w zakresie dostępu do informacji. Wypowiedzi respondentów cytuje w tekście, nie odsyłając czytelnika do bibliografii, co czyni lekturę bardzo interesującą. Dokonując analizy jakościowej zebranego przez siebie materiału, wykazuje, że dla użytkowników Facebooka priorytetowy jest dostęp do informacji, jednak inaczej są wartościowane informacje o charakterze publicznym, inaczej zaś prywatne. Wnioski płynące z badania są następujące: dla młodych i wykształconych osób (te bowiem stanowiły próbę badawczą) istotny jest przede wszystkim czas i koszt przepływu informacji, ważna jest też jej pewność oraz możliwość personalizacji treści, co jest zgodne z istotą sieciowego społeczeństwa informacyjnego. Facebook zaś wydaje się doskonale odpowiadać na te potrzeby.

W dalszej części rozdziału Popiołek opisuje przebieg i efekty przeprowadzonego przez siebie eksperymentu. Jego uczestnicy na siedem dni zrezygnowali z korzystania z Facebooka i na bieżąco notowali swoje doświadczenia z tym związane. Podsumowując te notatki, autorka przedstawia wiele nietuzinkowych spostrzeżeń, na przykład że deklarowana początkowo łatwość zrezygnowania z Facebooka przeczy stwierdzeniom o konieczności „wytrzymania” bez serwisu. W analizie uwzględnia nie tylko charakterystykę sieciowego społeczeństwa informacyjnego, ale również takie aspekty, jak osobowość użytkownika, potrzebę niezależności czy lęk przed odłączeniem od informacji (ang. *fear of missing out* – FOMO).

Następnie zostały zaprezentowane wyniki badania fokusowego, które wykazało niezwykle ciekawe zjawisko niechęci wobec Facebooka, połączonej jednak z przekonaniem o przymusie korzystania z niego. Autorka cytuje jedną z uczestniczek wywiadu, która stwierdza, że współcześnie korzystanie z Internetu jest koniecznością, zaś z Facebooka – wyborem, ale „koniecznym wyborem” (Popiołek 2018: 156). Badaczka powraca do zarysowanej w części teoretycznej kwestii

władzy w mediach. W tym kontekście rozpatruje postrzeganie Facebooka jako narzędzia, choć w rzeczywistości zdaje się on przejmować władzę nad współczesnymi internautami – choćby poprzez odczuwany przymus jego użytkowania, ale również poprzez stosowane tam algorytmy, które decydują za użytkownika o tym, co będzie mu wyświetlone i jakie zasięgi odnotują poszczególne posty.

W ostatnim rozdziale książki zostały przedstawione badania przeprowadzone wśród osób niekorzystających z Facebooka, jednak czytelnik szybko się przekona, że określenie „niekorzystający z Facebooka” wcale nie jest jednoznaczne. Interlokutorzy interpretowali je różnie, podobnie jak różnie mogą je interpretować autorzy publikacji naukowych. Z tego względu na uwagę zasługuje praca włożona przez badaczkę w uporządkowanie definicyjne i pierwsze próby typologii „niekorzystania z Facebooka”. Popiołek dzieli internautów na niekorzystających z tego serwisu bezwzględnie oraz względnie, tych drugich zaś na czynnych i biernych. Prezentuje także autorski podział osób niekorzystających z Facebooka – na przeciwników, niezainteresowanych, niezdecydowanych, byłych posiadaczy konta oraz osoby korzystające z fikcyjnych lub cudzych kont.

Choć badania przedstawione w opracowaniu mają charakter jakościowy i w żaden sposób nie roszczą praw do ekstrapolacji, wkład Malwiny Popiołek w rozwój nauk o komunikacji społecznej i mediach jest bezdyskusyjny. W książce *Czy można żyć bez Facebooka? Rola serwisów społecznościowych w sieciowym społeczeństwie informacyjnym* zgromadzono wiedzę na temat funkcjonowania informacji, komunikacji i władzy w sieciowym społeczeństwie informacyjnym. Co najważniejsze – jest to wiedza nowa. I choć autorce udało się odpowiedzieć na wiele pytań, które postawiła przed rozpoczęciem badań, wyniki jej pracy skłaniają do stawiania kolejnych tez i inspirują do dalszego poszukiwania odpowiedzi.

Bibliografia

- Flores, Suzana E. 2017. *Sfejsowani. Jak media społecznościowe wpływają na nasze życie, emocje i relacje z innymi*. Tłum. Katarzyna Mojowska. Warszawa: Muza.
- Kreft, Jan (red.). 2017. *Facebook. Oblicza i dylematy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Popiołek, Malwina. 2018. *Czy można żyć bez Facebooka? Rola serwisów społecznościowych w sieciowym społeczeństwie informacyjnym*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Vaidhyanathan, Siva. 2018. *Antisocial media. Jak Facebook oddala nas od siebie i zagraża demokracji*. Tłum. Weronika Mincer i Katarzyna Sosnowska. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.